

Nacionalni inštitut
za javno zdravje

UPORABA
ELEKTRONSKIH CIGARET
MED DIJAKI 2. LETNIKOV
SREDNJIH ŠOL IN
ŠTUDENTI
ZDRAVSTVENIH VED
V SLOVENIJI, 2017

Uporaba elektronskih cigaret med dijaki 2. letnikov srednjih šol in študenti zdravstvenih ved v Sloveniji, 2017

Avtorici: Helena Koprivnikar, Tina Zupanič

Oblikovanje: Andreja Frič

Izdajatelj: Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva 2, Ljubljana

Elektronski vir.

Spletni naslov: <http://www.nijz.si/>

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, maj 2018

Besedilo ni lektorirano.

Fotografija: Freepik

Zaščita dokumenta

©2018 NIJZ

Vse pravice pridržane. Reprodukcijska po delih ali v celoti na kakršnem koli način in v katerem koli mediju ni dovoljena brez pisnega dovoljenja avtorjev. Kršitve se sankcionirajo skladno z avtorskoppravno in s kazensko zakonodajo.

KAZALO

POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV: DIJAKI 2. LETNIKOV SREDNJIH ŠOL	4
OZAVEŠČENOST O ELEKTRONSKIH CIGARETAH, UPORABA KADARKOLI V ŽIVLJENJU IN V ZADNJIH 30 DNEH, ZNAČILNOSTI UPORABNIKOV	5
IZPOSTAVLJENOST OGLAŠEVANJU, PROMOCIJI, ZAZNANA DOSTOPNOST ELEKTRONSKIH CIGARET IN NAKUPI ELEKTRONSKIH CIGARET	7
POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV: ŠTUDENTI ZDRAVSTVENIH VED	8
OZAVEŠČENOST O ELEKTRONSKIH CIGARETAH, UPORABA KADARKOLI V ŽIVLJENJU IN V ZADNJIH 30 DNEH, ZNAČILNOSTI UPORABNIKOV	9
IZPOSTAVLJENOST OGLAŠEVANJU IN PROMOCIJI	10
UVOD	11
RAZISKAVA MED DIJAKI 2. LETNIKOV SREDNJIH ŠOL	13
OPIS RAZISKAVE IN STATISTIČNIH METOD	14
REZULTATI	16
Značilnosti anketiranih dijakov	16
Ozaveščenost o elektronskih cigaretah, uporaba kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh, značilnosti uporabnikov	17
Izpostavljenost oglaševanju, promociji, zaznana dostopnost elektronskih cigaret in nakupi elektronskih cigaret	18
Značilnosti anketiranih dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete	20
Značilnosti anketiranih dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh uporabili elektronske cigarete	22
Značilnosti anketiranih dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete in kadili cigarete	24
PREDNOSTI IN OMEJITVE RAZISKAVE	25
RAZISKAVA MED ŠTUDENTI ZDRAVSTVENIH VED	26
OPIS RAZISKAVE IN STATISTIČNIH METOD	27
REZULTATI	28
Značilnosti anketiranih študentov zdravstvenih ved	28
Ozaveščenost o elektronskih cigaretah, uporaba kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh, značilnosti uporabnikov	29
Izpostavljenost oglaševanju in promociji elektronskih cigaret	30
Značilnosti anketiranih študentov zdravstvenih ved, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete	31

PREDNOSTI IN OMEJITVE RAZISKAVE.....	32
LITERATURA.....	33
KAZALO SLIK.....	35
KAZALO TABEL.....	35

POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV

DIJAKI 2. LETNIKOV SREDNJIH ŠOL

V raziskavo je bil zajet priložnostni vzorec dijakov 2. letnikov srednjih šol iz vse Slovenije (n=1215; povprečna starost je bila 16,6 let, med njimi pa je bilo 51 % fantov in 49 % deklet).

OZAVEŠČENOST O ELEKTRONSKIH CIGARETAH, UPORABA KADARKOLI V ŽIVLJENJU IN V ZADNJIH 30 DNEH, ZNAČILNOSTI UPORABNIKOV

Večina anketiranih dijakov (88 %) je že slišala za elektronske cigarete.

Kadarkoli v življenju je elektronske cigarete uporabilo 37 % anketiranih dijakov.

V zadnjih 30 dneh je elektronske cigarete uporabilo 12 % anketiranih dijakov, od teh 62 % redkeje kot vsak teden, 26 % vsaj enkrat na teden, a ne vsak dan, 12 % vsak dan.

Anketirani dijaki, ki so kadarkoli v življenju in/ali v zadnjih 30 dneh uporabili elektronske cigarete, so bolj verjetno:

- › moškega spola,
- › dijaki srednje ali nižje poklicne šole,
- › dijaki z dobrim ali slabšim šolskim uspehom,
- › kadarkoli v življenju kadili cigarete,
- › kadili cigarete v zadnjih 30 dneh,
- › izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja ali promocije elektronskih cigaret
- › navajali, da so elektronske cigarete zelo lahko ali lahko dostopne.

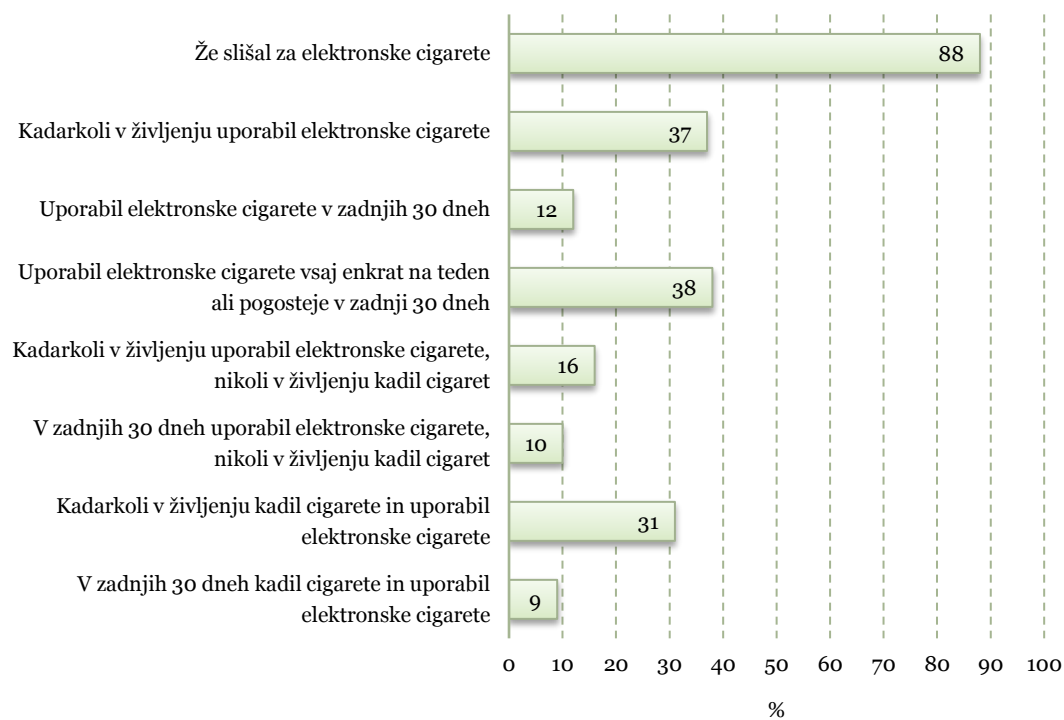
Med anketiranimi dijaki, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete je bilo 15,6 % takih, ki niso nikoli kadili cigaret.

Med anketiranimi dijaki, ki so v zadnjih 30 dneh uporabili elektronske cigarete je bilo 10,1 % takih, ki niso nikoli kadili cigaret.

Kadarkoli v življenju je kadilo cigarete in uporabilo elektronske cigarete 31 % anketiranih dijakov, v zadnjih 30 dneh pa 9 %.

Anketirani dijaki, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete in kadarkoli v življenju kadili cigarete, so bolj verjetno:

- › dijaki srednje tehnične strokovne šole, srednje ali nižje poklicne šole,
- › dijaki z dobrim ali slabšim šolskim uspehom,
- › izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja ali promocije elektronskih cigaret
- › navajali, da so elektronske cigarete zelo lahko ali lahko dostopne.

Slika 1: Deleži anketiranih dijakov glede na izbrane kazalnike – glavne ugotovitve, (raziskava Vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med dijaki, 2017)

IZPOSTAVLJENOST OGLAŠEVANJU, PROMOCIJI, ZAZNANA DOSTOPNOST ELEKTRONSKIH CIGARET IN NAKUPI ELEKTRONSKIH CIGARET

Oglaševanju in promociji elektronskih cigaret je bilo v zadnjih 30 dneh izpostavljenih 38 % anketiranih dijakov (najpogosteje so videli razstavljene izdelke in oglase/reklame za elektronske cigarete). V času raziskave je bilo prepovedano oglaševanje elektronskih cigaret, ne pa razstavljanje elektronskih cigaret.

Elektronske cigarete so med anketiranimi dijaki zaznane kot zlahka dostopen izdelek. Skoraj polovica anketiranih dijakov (47 %), ki so že slišali za elektronske cigarete meni, da bi zelo lahko ali lahko kupili elektronske cigarete, le petina pa, da težko ali zelo težko (21 %).

12 % dijakov je v zadnjih 12 mesecih poskusilo kupiti elektronske cigarete (najpogosteje v specializiranih trgovinah, preko interneta in v drugih trgovinah).

Mladoletniki večinoma niso imeli težav pri nakupu elektronskih cigaret v zadnjih 12 mesecih. Namreč, do 11. 3. 2017, torej približno mesec dni pred uveljavitvijo novega zakona, ni bilo zakonodajne prepovedi prodaje elektronskih cigaret mladoletnim. Približno dvema tretjinama anketiranih dijakov, ki so poskusili kupiti elektronske cigarete v zadnjih 12 mesecih prodajalci v dveh tretjinah nakupov (68 %) niso nikoli zavrnil prodaje, v nekaj manj kot dveh tretjinah nakupov (61 %) pa nikoli zahtevali osebne dokumenta.

POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV

ŠTUDENTI ZDRAVSTVENIH VED

V raziskavo je bil zajet priložnostni vzorec študentov zdravstvenih ved iz vse Slovenije (n=551; povprečna starost je bila 22,5 let, med njimi pa je bilo 14 % moških in 86 % žensk).

OZAVEŠČENOST O ELEKTRONSKIH CIGARETAH, UPORABA KADARKOLI V ŽIVLJENJU IN V ZADNJIH 30 DNEH, ZNAČILNOSTI UPORABNIKOV

Večina anketiranih študentov zdravstvenih ved (95 %) je že slišala za elektronske cigarete.

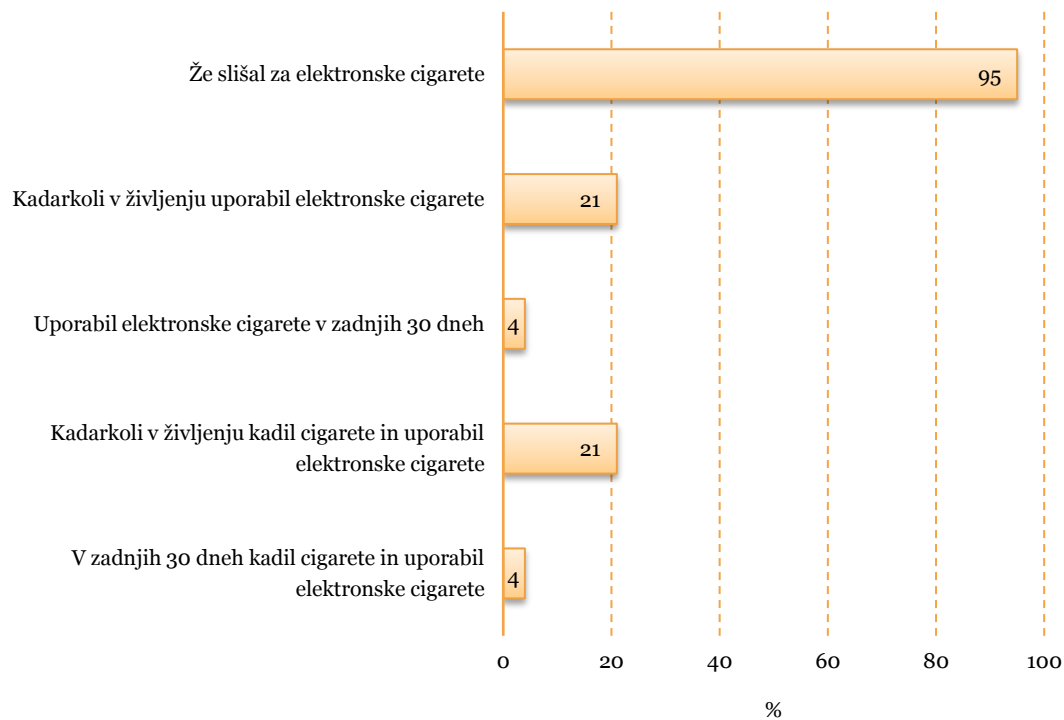
Kadarkoli v življenju je elektronske cigarete uporabilo 21 % anketiranih študentov zdravstvenih ved.

Anketirani študenti zdravstvenih ved, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete, so bolj verjetno kadili cigarete v zadnjih 30 dneh in so bili bolj verjetno izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja ali promocije elektronskih cigaret.

V zadnjih 30 dneh je elektronske cigarete uporabilo 4 % anketiranih študentov zdravstvenih ved.

Med anketiranimi študenti zdravstvenih ved ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete, in tistimi, ki so jih uporabili v zadnjih 30 dneh, ni bilo takih, ki niso nikoli kadili cigaret.

Kadarkoli v življenju je kadilo cigarete in uporabilo elektronske cigarete 21 % anketiranih študentov zdravstvenih ved, v zadnjih 30 dneh pa nekaj manj kot 4 %.

Slika 2: Deleži anketiranih študentov zdravstvenih ved glede na izbrane kazalnike – glavne ugotovitve, (raziskava Vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med študenti, 2017)

IZPOSTAVLJENOST OGLAŠEVANJU IN PROMOCIJI

Oglaševanju in promociji elektronskih cigaret je bilo v zadnjih 30 dneh izpostavljenih 26 % anketiranih študentov zdravstvenih ved (najpogosteje so videli oglase/reklame za elektronske cigarete ter razstavljen izdelke). V času raziskave je bilo prepovedano oglaševanje elektronskih cigaret, ne pa razstavljanje elektronskih cigaret.

UVOD

Elektronska cigareta je novejši izdelek, ki je na trgu nekaj več 10 let. Njen osnovni namen je dovajanje nikotina ali arom. S pomočjo baterije elektronska cigareta segreje posebno tekočino, da se spremeni v aerosol, ki ga nato vdihuje uporabnik. Glavne sestavine tekočin za elektronske cigarete so nikotin, vlažilci oziroma topila in arome, lahko pa so tudi brez nikotina (1). Zaradi pomanjkanja raziskav o učinkih elektronskih cigaret na zdravje še ne vemo veliko in posledic njihove dolgoročne uporabe še ne poznamo. Vemo pa, da elektronske cigarete vsebujejo številne zdravju škodljive snovi in zato niso neškodljive (1).

Podatki iz tujine kažejo, da po elektronskih cigaretah pogosteje posegajo predstavniki mlajših starostnih skupin (2-5). Podatki iz raziskave Eurobarometer iz leta 2017 kažejo, da je v 28 državah članicah elektronske cigarete kadarkoli v življenju že uporabilo 15 % prebivalcev, starih 15 let in več. Delež uporabnikov je bil višji v mlajših starostnih skupinah in sicer v starostni skupini 15–24 let 25 %, v starostni skupini 25–39 let 21 %, medtem ko je bil 15 % v starostni skupini 40–54 let in 6 % med prebivalci, stari 55 let in več (2). V Kanadi je v letu 2015 13 % prebivalcev, starih 15 let in več, poročalo o tem, da so kadarkoli v življenju uporabili elektronsko cigareto, in sicer 26 % v starostni skupini 15–19 let, 30 % v starostni skupini 20–24 let in 11 % starih 25 let ali več. V zadnjih 30 dneh pa je elektronsko cigareto uporabilo 3 % prebivalcev Kanade, 6 % v starostni skupini 15–19 let in v starostni skupini 20–24 let, med tistimi, stari 25 let in več, pa 3 % (4). V Združenih državah Amerike (ZDA) je v 2015 elektronske cigarete kadarkoli v življenju uporabilo 22 % prebivalcev, starih 18 let in več, 37 % v starostni skupini 18–34 let, 21 % v starostni skupini 35–49, 15 % v starostni skupini 50–64 let ter 10 % ali manj v starejših starostnih skupinah (5). Med mladostniki v ZDA je delež uporabnikov elektronskih cigaret presegel delež kadilcev cigaret. V letu 2016 je med mladostniki, stari 11–14 let približno 4 % vseh poročalo o tem, da so uporabili elektronske cigarete v zadnjih 30 dneh, med mladostniki v starosti 15–18 let pa 11 % (6).

Uporaba elektronskih cigaret je med mladostniki in mladimi odraslimi posebej zaskrbljujoča predvsem zaradi dveh razlogov. Prvi razlog so škodljivi učinki nikotina v tem starostnem obdobju, v katerem poteka zelo intenziven razvoj

možganov, izpostavljenost nikotinu pa ima lahko trajne škodljive učinke na razvoj možganov in lahko povzroči zasvojenost (7, 8). Mladostniki v tujini sicer pogosto poročajo o uporabi elektronskih cigaret brez nikotina (9), vendar pa tudi elektronske cigarete brez nikotina vsebujejo številne zdravju škodljive kemične snovi, ki predstavljajo tveganje za zdravje mladostnika (1, 10). Drugi razlog pa je, da vedno več raziskav kaže, da uporaba elektronskih cigaret poveča tveganje za kajenje tobaka; tveganje je približno 4-krat večje kot pri mladostnikih in mladih odraslih, ki ne uporabljajo elektronskih cigaret (11).

Oglaševanje elektronskih cigaret ima, kot kažejo dostopne raziskave, podobne učinke kot oglaševanje tobačnih cigaret, ki spodbuja začetek uporabe, odvrta od poskusov opustitve in spodbuja ponoven začetek uporabe po opustitvi (12). Izpostavljenost oglaševanju elektronskih cigaret je povezana z večjo dovzetnostjo za uporabo cigaret, uporabo elektronskih cigaret kadarkoli v življenju in trenutno uporabo elektronskih cigaret (12-16). Tveganje za uporabo elektronskih cigaret je večje pri večji izpostavljenosti oglaševanju (12, 13). Marketinške tehnike, ki jih uporablja industrija elektronskih cigaret je v marsičem podobna tistim, ki jih uporablja oziroma je uporabljala tobačna industrija (12). Oglaševanje lahko vpliva na to, kaj mladostnik oziroma mlad človek ve o elektronskih cigaretah, na njegov odnos do elektronskih cigaret, spodbuja zmanjšanje zaznavanja škodljivosti in poveča zaznavanje učinkovitosti elektronskih cigaret v opuščanju kajenja (12).

O uporabi elektronskih cigaret v Sloveniji imamo na voljo še omejene podatke. V 2016 je med odraslimi prebivalci, starimi 25–74 let, elektronske cigarete v zadnjih 30 dneh uporabilo 0,8 % vseh (17). O uporabi elektronskih cigaret med mladostniki imamo na voljo podatke iz leta 2014 za 15-letne vsolane mladostnike; o uporabi elektronske cigarete v zadnjih 30 dneh je poročalo 0,9 % vsolanih 15-letnikov, več fantov kot deklet (1,5 % fantov in 0,4 % deklet) (18).

Namen poročila je predstaviti najnovejše podatke o uporabi elektronskih cigaret med mladostniki v Sloveniji in sicer o uporabi kadarkoli v življenju ter uporabi v zadnjih 30 dneh ter značilnostih uporabnikov elektronskih cigaret glede na izbrane socio-demografske kazalnike, njihov kadilski status, izpostavljenost oglaševanju in promociji in pri dijakih tudi glede na zaznano dostopnost elektronskih cigaret.

RAZISKAVA
MED DIJAKI
2. LETNIKOV
SREDNJIH ŠOL

OPIS RAZISKAVE IN STATISTIČNIH METOD

Raziskava "Vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med mladimi" je pregledna presečna raziskava. Osnovni namen raziskave je vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med mladoletniki. Cilji raziskave so ugotoviti smer in obseg vpliva ukrepov (slikovna opozorila, enotna embalaža, prepoved oglaševanja tobačnih izdelkov, prepoved razstavljanja tobačnih izdelkov, prepoved značilnih arom, dovoljenja za prodajo tobačnih izdelkov idr.) na zaznavanje, stališča, znanje in uporabo tobačnih in povezanih izdelkov med mladoletniki. V okviru raziskave pa smo mladostnikom zastavili tudi vprašanja o elektronskih cigaretah.

Anketirani so bili dijaki 2. letnikov srednjih šol, ki so bile izbrane v priložnostni vzorec. V vsaki statistični regiji smo izbrali srednje šole tako, da so bili vključeni vsi šolski programi, to so gimnazija, srednja tehnična strokovna šola, srednja poklicna šola in nižja poklicna šola. V raziskavo nismo vključili srednjih šol s programom za dijake s posebnimi potrebami. K sodelovanju smo povabili 29 srednjih šol, od katerih se jih je odzvalo 28, dodatno pa sta k sodelovanju pristopili še 2 srednji šoli, torej skupno 30 srednjih šol. Šole so v okviru posameznega programa in drugega letnika izbrale oddelek z največ dijakov. Za starše smo pripravili obvestilo o anketi in v primeru, da so se odločili, da njihov mladostnik v raziskave ne sme sodelovati, dijak ni bil vključen v anketiranje. Anketiranje je na izbranih šolah potekalo od 3. do 14. aprila 2017. Anketiranje je bilo anonimno in se je izvajalo v elektronski obliki s pomočjo spletne ankete (dijak je anketo izpolnjeval na šolskem računalniku) ali izjemoma na željo šole pisno na tiskanem vprašalniku (izpolnjeno anketo je nato dijak vložil v vnaprej pripravljeno kuverto, jo zalepil ter oddal učitelju). Tiskane vprašalnike so izpolnjevali na dveh šolah, v vsaki je sodeloval en oddelek dijakov. Vzorčni okvir raziskave so predstavljali podatki ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) o vpisu v 2. letnik srednjih šol v šolskem letu 2016/2017. Po podatkih MIZŠ je bilo v šolskem letu 2016/2017 123 ustanov, ki so izvajale srednješolske programe (od tega 6 za dijake s posebnimi potrebami), v 2. letnike srednjih šol pa je bilo skupaj vpisanih 19005 dijakov, med njimi na nižje poklicno izobraževanje 423 (2,2 %), srednje poklicno izobraževanje 3975 (20,9 %), srednje strokovno izobraževanje 8016 (42,2 %) in v gimnazije 6591 (34,7 %) (19).

Podatke smo analizirali s programom SPSS 21. Najprej smo s pomočjo frekvenčnih tabel ugotavljali porazdelitve skupin anketiranih dijakov za izbrane kazalnike glede na uporabo/ neuporabno elektronskih cigaret oz. tovarniško in/ali ročno zvitih cigaret.

Z logistično regresijo smo analizirali vpliv izbranih lastnosti dijakov na uporabo elektronskih cigaret (izračunali smo pripadajoče razmerje obetov in 95 % interval zaupanja). Za raven značilnosti smo vzeli vrednost statistične značilnosti $p \leq 0,05$.

REZULTATI

Značilnosti anketiranih dijakov

V raziskavi je sodelovalo 1215 dijakov 2. letnikov izbranih srednjih šol iz vse Slovenije. Povprečna starost dijakov je bila 16,6 let. Ostale značilnosti anketiranih dijakov so prikazane v tabeli 1.

Tabela 1: Osnovne značilnosti anketiranih dijakov

	n	%
SPOL		
Moški	620	51,0
Ženski	595	49,0
VRSTA ŠOLE		
Gimnazija	377	31,0
Srednja tehnična strokovna šola	403	33,2
Srednja poklicna šola	373	30,7
Nižja poklicna šola	62	5,1
USPEH		
Odličen	154	12,7
Prav dober	413	34,1
Dober	546	45,1
Zadosten	90	7,4
Nezadosten	7	0,6
KADIL CIGARETE KADARKOLI V ŽIVLJENJU		
Nikoli v življenju kadil cigaret	493	41,0
Poskusil kaditi – nekaj dimov	265	22,0
Pokadil več kot nekaj dimov	444	36,9
KADIL CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH		
Ne	823	68,5
Da	378	31,5
POGOSTOST KAJENJA CIGARET V ZADNJIH 30 DNEH		
Ni kadil cigaret	823	69,5
Kadil cigarete redkeje kot tedensko	109	9,2
Kadil cigarete tedensko, a ne vsak dan	81	6,8
Kadil cigarete vsak dan	171	14,4

Zaradi zaokroževanja lahko ponekod seštevki odstopajo.

Ozaveščenost o elektronskih cigaretah, uporaba kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh, značilnosti uporabnikov

Večina anketiranih dijakov (88,1 %) je že slišala za elektronske cigarete. Kadarkoli v življenju je elektronske cigarete uporabilo 37,0 %, v zadnjih 30 dneh pa 11,7 % anketiranih dijakov. Med tistimi, ki so elektronsko cigareto uporabili v zadnjih 30 dneh, je najvišji delež tistih, ki jih uporabljajo redkeje kot vsak teden (61,5 %), vsaj enkrat na teden, a ne vsak dan, elektronsko cigareto uporablja 26,0 %, vsak dan pa 12,3 %. Oba izdelka je kadarkoli v življenju uporabilo 31,2 % anketiranih dijakov, v zadnjih 30 dneh pa 8,5 %. Podatki o uporabi elektronskih cigaret med anketiranimi dijaki so podrobneje predstavljeni v tabeli 2.

Tabela 2: Uporaba elektronskih cigaret kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh med anketiranimi dijaki

	n	%
ŽE SLIŠAL ZA ELEKTRONSKO CIGARETO		
Ne	142	11,9
Da	1047	88,1
KADARKOLI UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO		
Ne	745	63,0
Da	437	37,0
UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO V ZADNJIH 30 DNEH		
Ne	1049	88,3
Da	139	11,7
POGOSTOST UPORABE ELEKTRONSKE CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH		
Uporabljal elektronske cigarete vsak dan	17	1,4
Uporabljal elektronske cigarete tedensko, a ne vsak dan	36	3,0
Uporabljal elektronske cigarete manj kot enkrat na teden	85	7,2
Ni uporabljal elektronskih cigaret	1049	88,4
UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO IN KADIL CIGARETE KADARKOLI V ŽIVLJENJU		
Ne	812	68,8
Da	369	31,2
UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO IN KADIL CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH		
Ne	1069	91,5
Da	99	8,5

Med anketiranimi dijaki, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete je 84,4 % takih, ki so kadarkoli v življenju kadili cigarete in 15,6 % takih, ki niso nikoli kadili cigaret.

Med anketiranimi dijaki, ki so v zadnjih 30 dneh uporabili elektronske cigarete je 89,9 % takih, ki so kadarkoli v življenju kadili cigarete in 10,1 % takih, ki niso nikoli kadili cigaret. Obenem je med njimi 73,4 % takih, ki so kadili cigarete v zadnjih 30 dneh.

Izpostavljenost oglaševanju, promociji, zaznana dostopnost elektronskih cigaret in nakupi elektronskih cigaret

Oglaševanju in promociji elektronskih cigaret je bilo v zadnjih 30 dneh izpostavljenih 38,3 % anketiranih dijakov, kljub temu, da je bilo oglaševanje v tem času prepovedano. Do 11. 3. 2017 je bilo oglaševanje prepovedano na osnovi 10. člena takrat veljavnega Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (Uradni list RS, št. 93/07), po 11. 3. 2017 pa je bilo glede na novo sprejeti Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov (Uradni list RS, št. 9/17 in 29/17) prepovedano oglaševanje in promocija elektronskih cigaret, ne pa razstavljanje. Najpogosteje so bili anketirani dijaki izpostavljeni razstavljenim izdelkom (24 % anketiranih dijakov) in oglasom/reklamam za elektronske cigarete (22 % anketiranih dijakov). Podrobneje so podatki o izpostavljenosti anketiranih dijakov oglaševanju in promociji elektronskih cigaret prikazani v tabeli 3.

Tabela 3: Izpostavljenost anketiranih dijakov oglaševanju in promociji elektronskih cigaret v zadnjih 30 dneh

	n	%
Razstavljeni izdelki	283	23,9
Oglas/reklama za elektronske cigarete	260	22,0
Znižane cene	129	11,0
Oglaševanje po pošti, mobilnem telefonu ali elektronski pošti	101	8,6
Obleke ali drugi izdelki z logotipom	97	8,3
Darila ali druga ponudba za nakup cenejšega izdelka	81	6,9
Brezplačni vzorci	77	6,5
Kuponi	57	4,9

Med anketiranimi dijaki, ki so že slišali za elektronske cigarete, jih nekaj manj kot polovica (47 %) meni, da bi zelo lahko ali lahko kupili elektronske cigarete, le približno petina pa, da bi jih težko ali zelo težko kupili (20,5 %). Podrobneje so podatki prikazani v tabeli 4.

Tabela 4: Ocena anketiranih dijakov, kako težko oziroma lahko bi kupili elektronske cigarete tam, kjer jih prodajajo

	n	%
Zelo lahko	234	22,7
Lahko	250	24,2
Niti težko niti lahko	337	32,6
Težko	113	10,9
Zelo težko	99	9,6

Med vsemi anketiranimi dijaki jih je 11,9 % v zadnjih 12 mesecih poskusilo kupiti elektronske cigarete, večinoma enkrat ali dvakrat. Podrobneje so podatki prikazani v tabeli 5.

Tabela 5: Anketirani dijakov, ki so v zadnjih 12 mesecih poskusili kupiti elektronske cigarete

	n	%
Nikoli	1035	88,1
Enkrat ali dvakrat	98	8,3
Pogosteje	42	3,6

Anketirani dijaki, ki so v zadnjih 12 mesecih poskusili kupiti elektronske cigarete, so jih najpogosteje poskusili kupiti v specializirani trgovini z elektronskimi cigaretami (29,2 %), preko interneta (25,7 %), v trgovini (20,0 %), v kiosku (10,7 %), na bencinski črpalki (8,5 %) in gostinskih lokalih, hotelih, nočnih klubih ali barih (6,4 %).

Anketirane dijake smo tudi povprašali, ali so imeli kakršnekoli težave ob nakupu elektronskih cigaret, torej ali so jim nakup zavrnilo (zaradi mladoletnosti) oziroma so od njih zahtevali osebni dokument za preverbo polnoletnosti. Vprašanje se je nanašalo na nakupe v zadnjih 12 mesecih, torej od aprila 2016 dalje. Do 11. 3.

2017 ni bilo prepovedi prodaje elektronskih cigaret mladoletnim, se je pa prodaja mladoletnim prepovedala s sprejetjem novega Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (Uradni list RS, št. 93/07), ki je začel veljati 11. 3. 2017 (Uradni list RS, št. 9/17 in 29/17). Približno dve tretjini tistih anketiranih dijakov, ki so poskusili kupiti elektronske cigarete, ni prodajalec nikoli zavrnil, pri nekaj manj kot dveh tretjinah tudi ni nikoli zahteval osebnega dokumenta za preverbo polnoletnosti kupca (tabela 6). Ali je bil nakup izveden pred ali po začetku veljave prepovedi iz raziskave ni možno razbrati.

Tabela 6: Delež anketiranih dijakov, ki so v zadnjih 12 mesecih poskusili kupiti elektronske cigarete, pri katerih prodajalci niso nikoli zavrnil prodaje elektronskih cigaret oziroma nikoli zahtevali osebnega dokumenta za potrditev polnoletnosti

	n	%
Prodajalec ni nikoli zavrnil prodaje	94	67,6
Prodajalec ni nikoli zahteval osebnega dokumenta	86	61,4

Značilnosti anketiranih dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete

V primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronskih cigaret, so imeli anketirani dijaki, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete (tabela 7):

- › 1,6-krat višje obete, da so moškega spola,
- › 1,9-krat višje obete, da so dijaki srednje ali nižje poklicne šole,
- › 2-krat višje obete, da so dijaki z dobrim oziroma 2,7-krat višje obete, da so dijaki z zadostnim ali nezadostnim uspehom,
- › višje obete, da so že kadarkoli v življenju kadili cigarete (3,6-krat višje obete, da so že poskusili kaditi nekaj dimov oziroma 10,5-krat višje obete, da so že poskusili kaditi, a več kot nekaj dimov),
- › 6,3-krat višje obete, da so kadili cigarete v zadnjih 30 dneh (višji obeti pri večji pogostosti kajenja),
- › 3,1-krat višje obete, da so izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja elektronskih cigaret,
- › 2,4-krat višje obete, da zaznavajo, da so elektronske cigarete zelo lahko ali lahko dostopne.

Tabela 7: Značilnosti dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronsko cigareto v primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronske cigarete

	n	%	OR	95 % CI
SPOL				
Ženski	255	58,4	1,00	
Moški	182	41,6	***1,60	1,26-2,03
VRSTA ŠOLE				
Gimnazija	113	25,9	1,00	
Srednja tehnična strokovna šola	138	31,6	1,22	0,90-1,65
Srednja ali nižja poklicna šola	186	42,6	***1,85	1,38-2,49
ŠOLSKI USPEH				
Odličen ali prav dober	156	35,7	1,00	
Dober	234	53,5	***1,99	1,54-2,56
Zadosten ali nezadosten	47	10,8	***2,65	1,69-4,15
KADARKOLI V ŽIVLJENJU KADIL CIGARETE				
Nikoli v življenju kadil cigaret	68	15,6	1,00	
Poskusil kaditi cigarete – nekaj dimov	96	22,0	***3,61	2,52-5,17
Pokadil več kot nekaj dimov cigarete	273	62,5	***10,45	7,57-14,42
KADIL CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH				
Ne	194	44,4	1,00	
Da	243	55,6	***6,25	4,77-8,19
POGOSTOST KAJENJA CIGARET V ZADNJIH 30 DNEH				
Ni kadil cigaret	194	45,3	1,00	
Kadil cigarete redkeje kot tedensko	66	15,4	***5,54	3,60-8,52
Kadil cigarete tedensko, a ne vsak dan	52	12,1	***5,93	3,64-9,64
Kadil cigarete vsak dan	116	27,1	***7,40	5,12-10,70
IZPOSTAVLJENOST KAKRŠNIKOLI OBLIKI OGLAŠEVANJA ALI PROMOCIJE ELEKTRONSKIH CIGARET				
Ne	191	44,8	1,00	
Da	235	55,2	***3,09	2,40-3,97
MNENJE, DA SO ELEKTRONSKE CIGARETE ZELO LAHKO ALI LAHKO DOSTOPNE (med tistimi, ki so že slišali za elektronske cigarete)				
Ne	175	40,4	1,00	
Da	258	59,6	***2,41	1,87-3,10

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Značilnosti anketiranih dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh uporabili elektronske cigarete

V primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronskih cigaret, so imeli anketirani dijaki, ki so uporabili elektronske cigarete v zadnjih 30 dneh (tabela 8):

- › 1,6-krat višje obete, da so moškega spola,
- › 3,5-krat višje obete, da so dijaki srednje ali nižje poklicne šole,
- › 2-krat višje obete, da so dijaki z dobrim oziroma 3,4-krat višje obete, da so dijaki z zadostnim ali nezadostnim uspehom,
- › višje obete, da so že kadarkoli v življenju kadili cigarete (4,7-krat višje obete, da so že poskusili kaditi nekaj dimov oziroma 18,4-krat višje obete, da so že poskusili kaditi, a več kot nekaj dimov),
- › 13,8-krat višje obete, da so kadili v zadnjih 30 dneh (višji obeti pri večji pogostosti kajenja),
- › 4-krat višje obete, da so izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja elektronskih cigaret,
- › 2,6-krat višje obete, da zaznavajo, da so elektronske cigarete zelo lahko ali lahko dostopne.

Tabela 8: Značilnosti dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh uporabili elektronsko cigareto v primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronske cigarete

	n	%	OR	95 % CI
SPOL				
Ženski	82	59,0	1,00	
Moški	57	41,0	*1,64	1,14-2,73
VRSTA ŠOLE				
Gimnazija	24	17,3	1,00	
Srednja tehnična strokovna šola	40	28,8	1,67	0,98-2,84
Srednja ali nižja poklicna šola	75	54,0	***3,52	2,15-5,76
ŠOLSKI USPEH				
Odličen ali prav dober	47	33,8	1,00	
Dober	74	53,2	***2,09	1,40-3,10
Zadosten ali nezadosten	18	12,9	***3,37	1,80-6,29
KADARKOLI V ŽIVLJENJU KADIL CIGARETE				
Nikoli v življenju kadil cigaret	14	10,1	1,00	
Poskusil kaditi cigarete – nekaj dimov	26	18,7	***4,74	2,42-9,31
Pokadil več kot nekaj dimov cigarete	99	71,2	***18,40	10,22-33,15
KADIL CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH				
Ne	37	26,6	1,00	
Da	102	73,4	***13,76	9,02-21,00
POGOSTOST KAJENJA CIGARET V ZADNJIH 30 DNEH				
Ni kadil cigaret	37	27,2	1,00	
Kadil cigarete redkeje kot tedensko	17	12,5	***7,48	3,86-14,50
Kadil cigarete tedensko, a ne vsak dan	25	18,4	***14,94	7,93-28,13
Kadil cigarete vsak dan	57	41,9	***19,07	11,52-31,58
IZPOSTAVLJENOST KAKRŠNIKOLI OBLIKI OGLAŠEVANJA ALI PROMOCIJE ELEKTRONSKIH CIGARET				
Ne	52	38,5	1,00	
Da	83	61,5	***4,01	2,73-5,87
MNENJE, DA SO ELEKTRONSKE CIGARETE ZELO LAHKO ALI LAHKO DOSTOPNE (med tistimi, ki so že slišali za elektronske cigarete)				
Ne	53	38,7	1,00	
Da	84	61,3	***2,59	1,77-3,79

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Značilnosti anketiranih dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete in kadili cigarete

V primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronskih cigaret ali kadili cigaret, so imeli anketirani dijaki, ki so kadarkoli v življenju uporabili oba izdelka (tabela 9):

- › 1,6-krat višje obete, da so dijaki srednjih tehničnih strokovnih šol in 2,5-krat bolj verjetno dijaki srednje ali nižje poklicne šole,
- › 2,2-krat višje obete, da so dijaki z dobrim oziroma 4,1-krat višje obete, da so dijaki z zadostnim ali nezadostnim uspehom,
- › 3,3-krat višje obete, da so izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja elektronskih cigaret,
- › 2,5-krat višje obete, da zaznavajo, da so elektronske cigarete zelo lahko ali lahko dostopne.

Tabela 9: Značilnosti dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili oba izdelka v primerjavi s tistimi, ki niso uporabili nobenega od obeh izdelkov

	n	%	OR	95 % CI
SPOL				
Ženski	165	44,7	1,00	
Moški	204	55,3	1,27	0,96-1,68
VRSTA ŠOLE				
Gimnazija	91	24,7	1,00	
Srednja tehnična strokovna šola	121	32,8	*1,57	1,10-2,23
Srednja ali nižja poklicna šola	157	42,5	***2,50	1,76-3,55
ŠOLSKI USPEH				
Odličen ali prav dober	128	34,7	1,00	
Dober	199	53,9	***2,24	1,66-3,02
Zadosten ali nezadosten	42	11,4	***4,06	2,27-7,27
IZPOSTAVLJENOST KAKRŠNIKOLI OBLIKI OGLAŠEVANJA ALI PROMOCIJE ELEKTRONSKIH CIGARET				
Ne	156	43,6	1,00	
Da	202	56,4	***3,30	2,44-4,45
MNENJE, DA SO ELEKTRONSKE CIGARETE ZELO LAHKO ALI LAHKO DOSTOPNE (med tistimi, ki so že slišali za elektronske cigarete)				
Ne	218	59,7	1,00	
Da	147	40,3	***2,46	1,82-3,34

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

PREDNOSTI IN OMEJITVE RAZISKAVE

Raziskava daje najnovejše podatke o uporabi elektronskih cigaret med dijaki in o značilnostih uporabnikov. Zadnji objavljeni podatki za Slovenijo so namreč dostopni za leto 2014. Raziskava ima tudi omejitve. Vzorec je priložnosten, ni reprezentativen, vendar pa smo zajeli dijake 2. letnikov iz vse Slovenije in vseh ravni šolskih programov. Možna je pristranost izbora (zaradi načina izbora šol, oddelkov) ter pristranost samoporočanja.

RAZISKAVA MED
ŠTUDENTI
ZDRAVSTVENIH VED

OPIS RAZISKAVE IN STATISTIČNIH METOD

Raziskava "Vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med mladimi" je pregledna presečna raziskava. Osnovni namen raziskave je vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med študenti zdravstvenih ved. Cilji raziskave so ugotoviti smer in obseg vpliva ukrepov (slikovna opozorila, enotna embalaža, prepoved oglaševanja tobačnih izdelkov, prepoved razstavljanja tobačnih izdelkov, prepoved značilnih arom, dovoljenja za prodajo tobačnih izdelkov idr.) na zaznavanje, stališča, znanje in uporabo tobačnih in povezanih izdelkov med študenti zdravstvenih ved. V okviru raziskave pa smo študentom zdravstvenih ved zastavili tudi vprašanja o elektronskih cigaretah.

V raziskavi so sodelovale naslednje fakultete in šole: Zdravstvena fakulteta Ljubljana, Fakulteta za zdravstvene vede Univerze v Mariboru, Fakulteta za zdravstvo Jesenice, Visoka zdravstvena šola Celje in Fakulteta za zdravstvene vede Novo mesto. Na 30. 10. 2016 je bilo po podatkih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport na te ustanove vpisanih skupno 3241 študentov (20). Dogovorjeno je bilo, da se v posamezni šoli/fakulteti v raziskavo vključi največje možno število študentov, šola pa sama izbere način vključevanja študentov v raziskavo (način, ki jim najbolj ustreza). Anketiranje je potekalo od 3. do 14. aprila 2017 na posamezni šoli/fakulteti. V anketo smo zajeli priložnostni vzorec 551 študentov zdravstvenih ved.

Podatke smo analizirali s programom SPSS 21. Najprej smo s pomočjo frekvenčnih tabel ugotavljali porazdelitve skupin anketiranih študentov zdravstvenih ved za izbrane kazalnike glede na uporabo/ neuporabo elektronskih cigaret oz. tovarniško in/ali ročno zvitih cigaret.

Z logistično regresijo smo analizirali vpliv izbranih lastnosti študentov zdravstvenih ved na uporabo elektronskih cigaret (izračunali smo pripadajoče razmerje obetov in 95 % interval zaupanja). Za raven značilnosti smo vzeli vrednost statistične značilnosti $p \leq 0,05$.

REZULTATI

Značilnosti anketiranih študentov zdravstvenih ved

V raziskavi je sodelovalo 551 študentov zdravstvenih ved, njihova povprečna starost je bila 22,5 let. Ostale značilnosti anketiranih študentov so prikazane v tabeli 10.

Tabela 10: Osnovne značilnosti v raziskavo vključenih študentov zdravstvenih ved

	n	%
SPOL		
Moški	78	14,2
Ženski	473	85,8
ŠOLSKI USPEH		
Nadpovprečen	238	43,2
Povprečen	304	55,2
Podpovprečen	9	1,6
KADARKOLI V ŽIVLJENJU KADIL CIGARETE		
Nikoli v življenju kadil cigaret	113	21,7
Poskusil kaditi cigarete – nekaj dimov	105	20,2
Pokadil več kot nekaj dimov cigarete	303	58,2
KADIL CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH		
Ne	352	67,7
Da	168	32,3
POGOSTOST KAJENJA CIGARET V ZADNJIH 30 DNEH		
Ni kadil cigaret	352	68,0
Kadil cigarete redkeje kot tedensko	43	8,3
Kadil cigarete tedensko, a ne vsak dan	38	7,3
Kadil cigarete vsak dan	85	16,4

Ozaveščenost o elektronskih cigaretah, uporaba kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh, značilnosti uporabnikov

Večina anketiranih študentov zdravstvenih ved (94,9 %) je že slišala za elektronske cigarete. Kadarkoli v življenju je elektronske cigarete uporabilo 21,2 %, v zadnjih 30 dneh pa 4 % anketiranih študentov zdravstvenih ved. Med 19 študenti, ki so elektronsko cigareto uporabili v zadnjih 30 dneh, je največ tistih, ki jih uporabljajo redkeje kot vsak teden (11 študentov), vsaj enkrat na teden, a ne vsak dan, elektronsko cigareto uporablja 6, vsak dan pa 2 študenta. Oba izdelka je kadarkoli v življenju uporabilo 21,2 % anketiranih študentov zdravstvenih ved, v zadnjih 30 dneh pa 3,5 %. Podatki o uporabi elektronskih cigaret med anketiranimi študenti zdravstvenih ved so podrobneje predstavljeni v tabeli 11.

Tabela 11: Uporaba elektronskih cigaret kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh med anketiranimi študenti zdravstvenih ved

	n	%
ŽE SLIŠAL ZA ELEKTRONSKO CIGARETO		
Ne	25	5,1
Da	462	94,9
KADARKOLI UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO		
Ne	383	78,8
Da	103	21,2
UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO V ZADNJIH 30 DNEH		
Ne	466	95,9
Da	20	4,1
POGOSTOST UPORABE ELEKTRONSKE CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH		
Uporabljal elektronske cigarete vsak dan	2	0,4
Uporabljal elektronske cigarete tedensko, a ne vsak dan	6	1,2
Uporabljal elektronske cigarete manj kot enkrat na teden	11	2,3
Ni uporabljal elektronskih cigaret	466	96,1
UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO IN KADIL CIGARETE V KADARKOLI V ŽIVLJENJU		
Ne	383	78,8
Da	103	21,2
UPORABIL ELEKTRONSKO CIGARETO IN KADIL CIGARETE V ZADNJIH 30 DNEH		
Ne	469	96,5
Da	17	3,5

Izpostavljenost oglaševanju in promociji elektronskih cigaret

Oglaševanju in promociji elektronskih cigaret je bilo v zadnjih 30 dneh izpostavljenih 25,5 % anketiranih študentov zdravstvenih ved, kljub temu, da je bilo oglaševanje v tem času prepovedano. Do 11. 3. 2017 je bilo oglaševanje prepovedano na osnovi 10. člena takrat veljavnega Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (Uradni list RS, št. 93/07), po 11. 3. 2017 pa je bilo glede na novo sprejeti Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov (Uradni list RS, št. 9/17 in 29/17) prepovedano oglaševanje in promocija elektronskih cigaret, ne pa razstavljanje. Najpogosteje so bili anketirani študenti zdravstvenih ved izpostavljeni oglasom/reklamam za elektronske cigarete (15,3 % anketiranih dijakov) in razstavljenim izdelkom (13,9 % anketiranih dijakov). Podrobneje so podatki o izpostavljenosti anketiranih študentov zdravstvenih ved oglaševanju in promociji elektronskih cigaret prikazani v tabeli 12.

Tabela 12: Izpostavljenost oglaševanju in promociji elektronskih cigaret v zadnjih 30 dneh med anketiranimi študenti zdravstvenih ved

	n	%
Videl oglas/reklamo za EC	74	15,3
Videl razstavljen izdelke	67	13,9
Brezplačni vzorci	13	2,7
Znižane cene	13	2,7
Kuponi	4	0,8
Darila ali druga ponudba za nakup cenejšega izdelka	8	1,7
Obleke ali drugi izdelki z logotipom	10	2,1
Oglaševanje po pošti, mobilnem telefonu ali elektronski pošti	18	3,8

Značilnosti anketiranih študentov zdravstvenih ved, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete

V primerjavi z anketiranimi študenti zdravstvenih ved, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronskih cigaret, so imeli anketirani študenti zdravstvenih ved, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronske cigarete (tabela 13):

- › 6,8-krat višje obete, da so kadili cigarete v zadnjih 30 dneh (obeti so višji pri večji pogostosti kajenja),
- › bili 2,1-krat višje obete, da so izpostavljeni kakršnikoli obliki oglaševanja elektronskih cigaret.

Tabela 13: Značilnosti anketiranih študentov zdravstvenih ved, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronsko cigareto v primerjavi z anketiranimi študenti zdravstvenih ved, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronske cigarete

	n	%	OR	95 % CI
SPOL				
Ženski	17	16,5	1,00	
Moški	86	83,5	1,32	0,72-2,40
ŠOLSKI USPEH				
Nadpovprečen	36	35,0	1,00	
Povprečen in podpovprečen	67	65,0	1,52	0,97-2,38
KADARKOLI V ŽIVLJENJU KADIL CIGARETE				
Nikoli v življenju kadil cigaret	0	0,0		
Poskusil kaditi cigarete – nekaj dimov	17	16,5		
Pokadil več kot nekaj dimov cigarete	86	83,5		
KAJENJE CIGARET V ZADNJIH 30 DNEH				
Ne	37	35,9	1,00	
Da	66	64,1	***6,76	4,21-10,83
POGOSTOST KAJENJA CIGARET V ZADNJIH 30 DNEH				
Ni kadil cigaret	37	35,9	1,00	
Kadil cigarete redkeje kot tedensko	10	9,7	*3,41	1,51-7,69
Kadil cigarete tedensko, a ne vsak dan	13	12,6	***5,07	2,34-10,96
Kadil cigarete vsak dan	43	41,7	***10,06	5,74-17,64
IZPOSTAVLJENOST KAKRŠNIKOLI OBLIKI OGLAŠEVANJA ALI PROMOCIJE ELEKTRONSKIH CIGARET				
Ne	61	62,2	1,00	
Da	37	37,8	*2,13	1,32-3,43

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

PREDNOSTI IN OMEJITVE RAZISKAVE

Raziskava daje podatke o uporabi elektronskih cigaret med študenti zdravstvenih ved, torej med bodočimi zdravstvenimi delavci. Raziskava ima tudi omejitve. V raziskavo smo zajeli samo eno skupino študentov. Vzorec je priložnosten, ni reprezentativen niti za študente zdravstvenih ved, sploh pa ne za študente na splošno, vendar pa smo zajeli študente zdravstvenih ved petih pomembnejših šol na tem strokovnem področju. Zelo verjetna je pristranost izbora (saj so se študenti odzvali glede na lasten interes) ter pristranost samoporočanja. Zaradi visokega deleža žensk v populaciji študentov zdravstvenih ved nasploh in med anketiranimi študenti zdravstvenih ved, je možno, da sta podcenjena delež uporabnikov elektronskih cigaret in povezanost spola z uporabo elektronskih cigaret.

LITERATURA

1. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. Public health consequences of e-cigarettes. Washington: The National Academies Press, 2018.
2. European Commission. Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. Special Eurobarometer 458 Report. Brussels: European Union, 2017.
3. Office for National Statistics. Adult smoking habits in the UK: 2016. Statistical bulletin, June 2017. Dostopno 19. 3. 2018 na spletni strani:
<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandlifeexpectancies/bulletins/adultsmokinghabitsingreatbritain/2016>
4. Government of Canada. Canadian Tobacco Alcohol and Drugs (CTADS): 2015 summary. Dostopno 19. 3. 2018 na spletni strani:
<https://www.canada.ca/en/health-canada/services/canadian-tobacco-alcohol-drugs-survey/2015-summary.html>
5. Pericot-Valverde I, Gaalema DE, Priest JS, Higgins ST. E-cigarette awareness, perceived harmfulness, and ever use among U.S. adults. *Prev Med* 2017; 104: 92-99.
6. Jamal A, Gentzke A, Hu SS, Cullen KA, Apelberg BJ, Homa DM, King BA. Tobacco Use Among Middle and High School Students - United States, 2011-2016. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2017; 66(23): 597-603.
7. England LJ, Aagaard K, Bloch M, Conway K, Cosgrove K, Grana R, Gould TJ, Hatsukami D, Jensen F, Kandel D, Lanphear B, Leslie F, Pauly JR, Neiderhiser J, Rubinstein M, Slotkin TA, Spindel E, Stroud L, Wakschlag L. Developmental toxicity of nicotine: A transdisciplinary synthesis and implications for emerging tobacco products. *Neurosci Biobehav Rev* 2017; 72: 176-189.
8. Yuan M, Cross SJ, Loughlin SE, Leslie FM. Nicotine and the adolescent brain. *J Physiol* 2015; 593(16): 3397-412.
9. Miech R, Patrick ME, O'Malley PM, Johnston LD. What are kids vaping? Results from a national survey of US adolescents. *Tob Control* 2017; 26(4): 386-391.
10. Zhang G, Wang Z, Zhang K Hou R5, Xing C, Yu Q, Liu E. Safety Assessment of Electronic Cigarettes and Their Relationship with Cardiovascular Disease. *Int J Environ Res Public Health* 2018; 15(1).

11. Soneji S, Barrington-Trimis JL, Wills TA, Leventhal AM, Unger JB, Gibson LA, Yang J, Primack BA, Andrews JA, Miech RA, Spindle TR, Dick DM, Eissenberg T, Hornik RC, Dang R, Sargent JD. Association Between Initial Use of e-Cigarettes and Subsequent Cigarette Smoking Among Adolescents and Young Adults: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr* 2017; 171(8): 788-797.
12. U.S. Department of Health and Human Services. E-Cigarette Use Among Youth and Young Adults. A Report of the Surgeon General. Atlanta: U.S. Department of Health and Human Services, 2016.
13. Singh T, Agaku IT, Arrazola RA, Marynak KL, Neff LJ, Rolle IT, King BA. Exposure to Advertisements and Electronic Cigarette Use Among US Middle and High School Students. *Pediatrics* 2016;137(5).
14. Camenga D, Gutierrez KM, Kong G, Cavallo D, Simon P, Krishnan-Sarin S. E-cigarette advertising exposure in e-cigarette naïve adolescents and subsequent e-cigarette use: A longitudinal cohort study. *Addict Behav* 2018; 81: 78-83.
15. Giovenco DP, Casseus M, Duncan DT, Coups EJ, Lewis MJ, Delnevo CD. Association Between Electronic Cigarette Marketing Near Schools and E-cigarette Use Among Youth. *J Adolesc Health* 2016; 59(6): 627-634.
16. Dai H, Hao J. Exposure to Advertisements and Susceptibility to Electronic Cigarette Use Among Youth. *J Adolesc Health* 2016; 59(6): 620-626.
17. Nacionalni inštitut za javno zdravje. Podatki iz raziskave Z zdravjem povezan življenjski slog - CINDI 2016 (publikacija v pripravi).
18. Koprivnikar H, Zupanič T. The use of different tobacco and related products, with and without flavours, among 15-year-olds in Slovenia. *Zdr Varst* 2017; 56(2): 74-81.
19. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS. Podatki z analizo za srednje šole in dijaške domove 2017. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS, Direktorat za srednje in višje šolstvo ter izobraževanje odraslih, 2018. Dostopno 29. 3. 2018 na spletni:
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/Publikacija/2018/Portoroz2016-2017_CIP2.pdf
20. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS. Podatki o visokem šolstvu v Sloveniji iz eVŠ. Podatki o študentih v študijski letih 2011/12, 2012/13, 2013/14, 2014/15, 2015/16, 2016/17 in 2017/18 (xlsx) - objavljeno 28. 12. 2017, dopolnitev 7.3.2018. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS, Direktorat za visoko šolstvo, 2018. Dostopno 29. 3. 2018 na spletni strani:
http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_visoko_solstvo/sektor_za_visoko_solstvo/statistika_in_analize_s_podrocja_visokega_solstva/#c19264

KAZALO SLIK

Slika 1: Deleži anketiranih dijakov glede na izbrane kazalnike – glavne ugotovitve, (raziskava Vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med dijaki, 2017)	6
Slika 2: Deleži anketiranih študentov zdravstvenih ved glede na izbrane kazalnike – glavne ugotovitve, (raziskava Vrednotenje učinkov novih ukrepov nadzora nad tobakom med študenti, 2017).....	10

KAZALO TABEL

Tabela 1: Osnovne značilnosti anketiranih dijakov.....	16
Tabela 2: Uporaba elektronskih cigaret kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh med anketiranimi dijaki	17
Tabela 3: Izpostavljenost anketiranih dijakov oglaševanju in promociji elektronskih cigaret v zadnjih 30 dneh	18
Tabela 4: Ocena anketiranih dijakov, kako težko oziroma lahko bi kupili elektronske cigarete tam, kjer jih prodajajo	19
Tabela 5: Anketirani dijakov, ki so v zadnjih 12 mesecih poskusili kupiti elektronske cigarete.....	19
Tabela 6: Delež anketiranih dijakov, ki so v zadnjih 12 mesecih poskusili kupiti elektronske cigarete, pri katerih prodajalci niso nikoli zavrnil prodaje elektronskih cigaret oziroma nikoli zahtevali osebnega dokumenta za potrditev polnoletnosti	20
Tabela 7: Značilnosti dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronsko cigareto v primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronske cigarete	21
Tabela 8: Značilnosti dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh uporabili elektronsko cigareto v primerjavi s tistimi, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronske cigarete	23

Tabela 9: Značilnosti dijakov, ki so kadarkoli v življenju uporabili oba izdelka v primerjavi s tistimi, ki niso uporabili nobenega od obeh izdelkov	24
Tabela 10: Osnovne značilnosti v raziskavo vključenih študentov zdravstvenih ved	28
Tabela 11: Uporaba elektronskih cigaret kadarkoli v življenju in v zadnjih 30 dneh med anketiranimi študenti zdravstvenih ved	29
Tabela 12: Izpostavljenost oglaševanju in promociji elektronskih cigaret v zadnjih 30 dneh med anketiranimi študenti zdravstvenih ved	30
Tabela 13: Značilnosti anketiranih študentov zdravstvenih ved, ki so kadarkoli v življenju uporabili elektronsko cigareto v primerjavi z anketiranimi študenti zdravstvenih ved, ki niso nikoli v življenju uporabili elektronske cigarete	31

Nacionalni inštitut za javno zdravje

Trubarjeva 2, 1000 Ljubljana

Telefon: + 386 1 2441 400

E-pošta: info@nijz.si

Gradivo je dostopno na: <http://www.nijz.si>

